

ДЕМОГРАФІЧНІ ЗМІНИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ – ПЕРСПЕКТИВИ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА КРАЇНИ В ЦІЛОМУ

С.В. Безнос, ст. викладач

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

Жодне підприємство, незважаючи на те якими основними засобами воно володіє, не може нормально працювати, отримувати прибуток, бути конкурентоспроможним на ринку та не збанкрутувати під час кризи, якщо не має відповідний кваліфікований персонал (кадри). Тому кадри є головним ресурсом підприємства, основною складовою потенціалу промислових підприємств та країни в цілому.

Зайнятість населення дуже впливає на добробут населення, платоспроможний споживчий попит та на надходження у бюджет країни, що впливає вже на багатство країни. Тому дуже важливо вміти аналізувати зміни, виявити причини цих змін, визначити які з цих факторів більш вплинули та будуть ще впливати на зміни, щоб у подальшому заздалегідь влада змогла розробити у своїй політиці відповідні заходи з подолання цих наслідків.

На підприємстві завжди є плінність кадрів: одні звільняються за різних причин (у тому числі через вихід на пенсію), інші просуваються кар'єрними сходами, тому підприємству потрібно постійно знаходити собі відповідний персонал. Щоб найняти відповідний кваліфікований персонал підприємству необхідно щоб він був відповідно підготовлений.

Процес відтворення трудових ресурсів складається з таких фаз як формування, розподіл, перерозподіл та оптимальне використання. У табл. 1 наведені складові цих фаз для держави в цілому та для окремих підприємств.

Таблиця 1 – Складові фаз відтворення трудових ресурсів

Для держави	Для підприємства
1 фаза – Формування робочої сили: – відтворення населення; – відшкодування робочої сили; – підготовка робочої сили	1 фаза – Формування трудових ресурсів: – планування; – відбір; – визначення розміру заробітної плати та пільг
2–3 фаза – Розподіл та перерозподіл робочої сили: – формування робочих місць; – управління зайнятістю; – розподіл робочої сили	2–3 фаза – Розвиток трудових ресурсів: – профорієнтація; – підготовка кадрів; – оцінка трудової діяльності; – управління просуванням по службі
4 фаза – Використання робочої сили: – механізація та автоматизація виробництва; – управління організацією виробництва; – управління умовами праці	4 фаза – Підвищення якості трудової діяльності: – мотивація праці; – вдосконалення організації праці та її оплати

Основним джерелом поповнення трудових ресурсів є молодь, що досягла працездатного віку, та чисельність якої залежить від відтворення населення.

Населення країни постійно відтворюється, при цьому ця чисельність змінюється постійно та хвилеподібно. На чисельність населення впливає багато факторів (війни, кризи, занепад та розквіт країни, умови життя, добробут населення й країни в цілому, щільність проживання населення, статево-вікова структура населення, територіальне розміщення підприємств та інші). Так за одних умов народжується відповідна чисельність, яка інших умов зростає до дітородного віку, та вже за інших умов народжує відповідну кількість нового населення країни, й так далі. Якщо чисельність дітородного населення замала, то й народжуваність не може бути великою, а якщо велика чисельність населення дуже поважного віку, то не можна розраховувати на низьку смертність по країні.

Оскільки Україна є однією з більших країн Європи за своєю територією, то вона має регіони з різним кліматом, різним ландшафтом, різною можливістю територіального розміщення підприємств, різною щільністю проживання. Все це впливає на народжуваність,

смертність та міграцію населення. Так, наприклад, на одних територіях дуже низька щільність населення, низька народжуваність, територія депресивна та кількість робочих місць не збільшується, на інших – велика щільність та народжуваність населення, але не має можливості збільшувати кількість робочих місць. За для пошуку вільних робочих місць населення вимушене мігрувати по території країни та за кордон.

На рис. 1 наведена динаміка змін чисельності населення України за 1990–2017 роки. Ці дані приблизні бо останній Всеукраїнський перепис населення відбувався 5 грудня 2001 року, а черговий у 2011 році не відбувся.

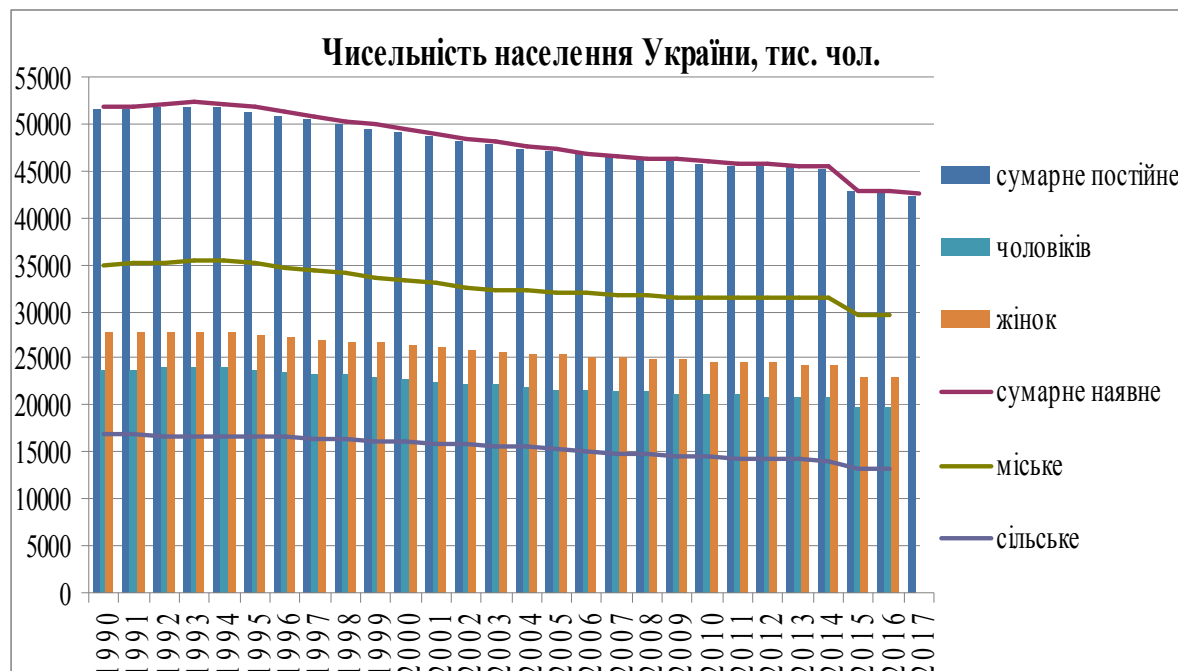

Рис. 1. – Динаміка змін чисельності населення України за 1990–2017 рр.
(дані наведені на 1 січня відповідного року)
(графік складений за інформацією Держстату України [1])

З рис. 1 бачимо, що у 1990–1993 роки спостерігається збільшення чисельності населення, а потім поступове зниження, а за 2014 рік спостерігається значне зниження, яке відбулося за рахунок того, що на 1 січня дані наведені вже без врахування тимчасово окупованої території АР Крим та частини зони проведення антитерористичної операції. Такі зміни характерні для всіх подальших графіків. Також спостерігаємо більшу чисельність жінок ніж чоловіків (десь на 3,2–3,9 млн. осіб) та більшу чисельність міського населення ніж сільського (майже в два рази).

Наявного населення завжди більше постійного, оскільки населення, що постійно мешкає, складається зі суми наявного та різниці між тимчасово відсутніми та тимчасово мешкаючими. Ця різниця між наявним та постійним населенням складає десь 150–450 тис. осіб (див. рис. 2).

На рис. 2 бачимо, що за 1990–1995 роки ця різниця інтенсивно зростала, потім до 2003 року інтенсивно спадала, а потім має стабільне значення з врахуванням відповідних змін у графіку з 2015 року.

Розглядаючи зміни складових населення на рис. 3, бачимо, що лише сільське населення постійно зменшується, а всі інші зростали до січня 1993 року коли населення в країні було найбільше (52,2 млн. осіб наявного населення та 51,9 млн. осіб постійного), а також що майже всі зміни відбуваються не рівномірно та хвилеподібно. Зміна чоловіків та жінок на протязі всього періоду, що аналізується, майже однакова (за винятком кількох років –1990, 1991, 2012 рр., коли ця різниця складала більше 40 тис. осіб).

Рис. 2. – Динаміка різниці між наявним та постійним населенням України за 1990–2017 рр. (дані наведені на 1 січня відповідного року) (графік складений за інформацією Держстату України [1])

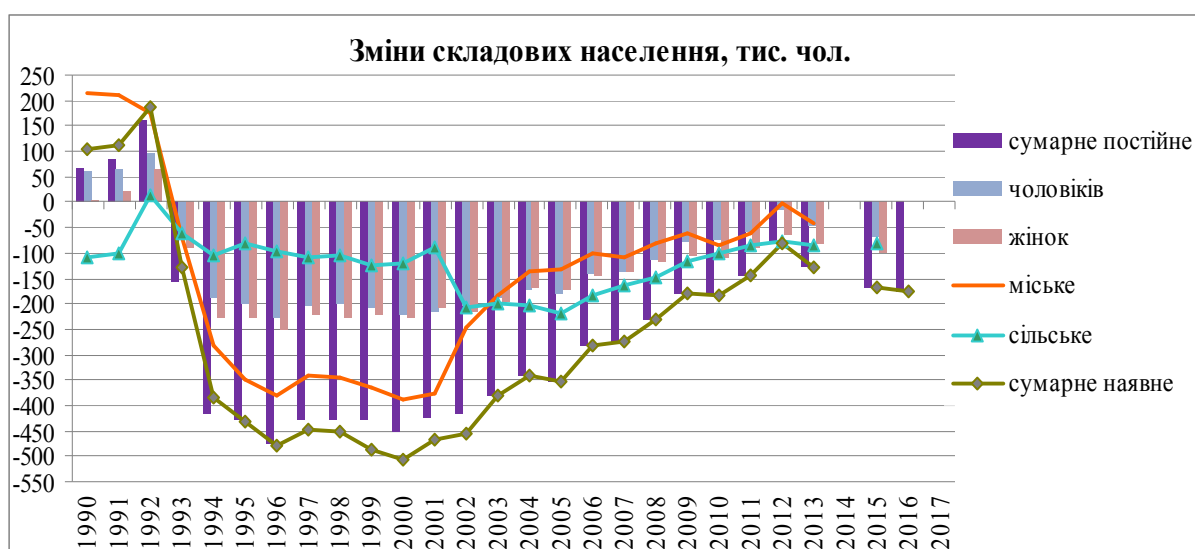

Рис. 3. – Зміни складових населення України за 1990–2017 рр. (дані наведені на 1 січня відповідного року) (графік складений за інформацією Держстату України [1])

На рис 4. наведені кількості народжених та померлих за 1990–2016 роки та відповідне значення природного приросту населення України.

Як бачимо з рис. 4, за весь період, що аналізується, лише у 1990 році спостерігався позитивний природний приріст населення, в усі наступні роки спостерігалось лише перевищення померлих над народженими. Найбільша кількість померлих спостерігалось протягом 1993–2008 рр. коли вона перевищувала 700 тис. осіб/рік (максимальне у 1995 році 792,6 тис. померлих), та з 2005 року спостерігається її постійне поступове зменшення. Важливо також аналізувати вік померлих, бо наслідки смертності осіб пенсійного, дитячого, працездатного та дітородного віку зовсім різні. Щодо народжених, то до 2001 року спостерігалось їх постійне зменшення (мінімальне у 2001 році – 376,5 тис. народжених), а потім до 2008 року – зростання, у 2008–2013 стабільний стан (максимальне в цей період у 2012 році 520,7 тис. осіб, проте воно не наздогнало початкову народженість, яка у 1990 році складала 657,2 тис. осіб).

Таким чином, за природним приростом найгіршими роками були 1995–2007 роки, коли природне зменшення населення складало більше 300 тис. осіб. Саме це населення зараз має відповідно 10–22 роки, та починає входити у дітородний вік, що може говорити лише про очікуване погіршення становища з народжуваністю у найближчі 10–20 років.

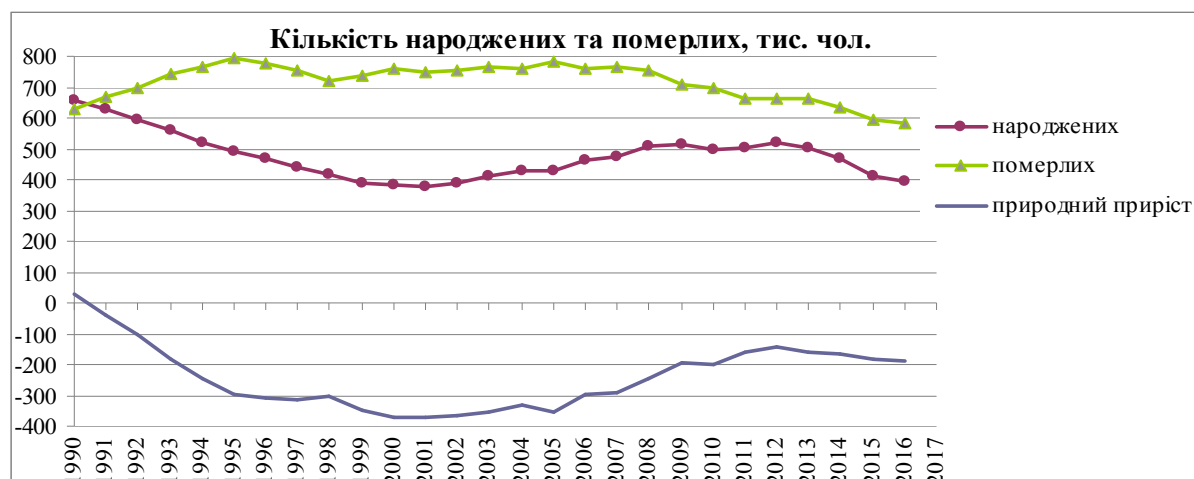

Рис. 4. – Порівняння кількості народжених та померлих за 1990–2016 рр.
(дані наведені за відповідний рік)
(графік складений за інформацією Держстату України [1])

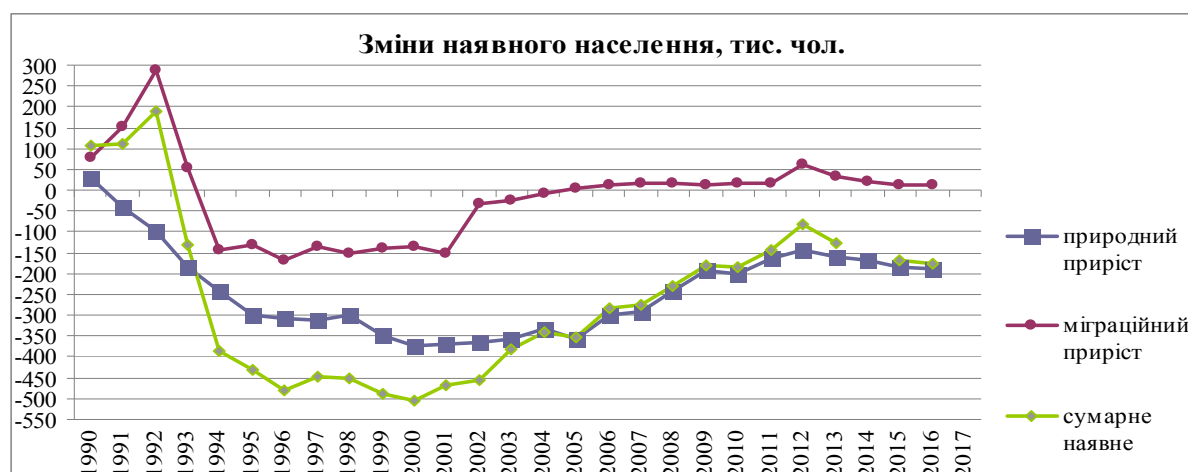

Рис. 5. – Основні складові змін наявного населення за 1990–2016 рр.
(дані наведені за відповідний рік)
(графік складений за інформацією Держстату України [1])

Позитивно на загальну кількість наявного населення вплинула міграція. Так максимальний міграційний приріст спостерігався у 1993 році коли у країну прибуло майже на 300 тис. осіб (287,8 тис. осіб) більше населення ніж виїхало. Це скоріше за все відбувалося за рахунок повернення українців з інших територій після розпаду СРСР. Протягом 1994–2004 роки спостерігався виїзд з країни (майже по 150 тис. осіб щороку), що з від’ємним природним приростом надало ще гірше становище з чисельністю населення. Потім стан поліпшується та спостерігається незначний позитивний приріст міграції на фоні зменшення й смертності. У 2013 році спостерігається значний приріст міграції за останні 20 років (аж до 61,8 тис. осіб).

Як бачимо, у найближчі роки великої кількості молоді, яка отримає освіту та стане кваліфікованою робочою силою, не буде спостерігатися. Тому основним джерелом кваліфікованого персоналу будуть ті яким зараз 30 років.

Виявлені проблеми у відтворенні вказують, що за таких умов на перший план вийде задача оптимального розподілу трудових ресурсів за відповідними потрібними професіями. У подальшому дослідженні необхідно дослідити особливості змін на різних територіях України, щоб виявити характерні проблеми для кожної окремої території.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>